

Fårehuset

- Et naturgenopretningsprojekt

Forfatter: Hanne Ingversen

Vejleder: Lars Kristian Laustsen

Studieretningsopgave 2013

Jordbrugsteknolog

Miljø og Natur

Erhvervsakademi Sjælland, Campus Slagelse

Indholdsfortegnelse

1 Indledning	3
1.1 Afgrænsning	4
2 Problemformulering	4
3 Analyse og registrering	5
3.1 Placering	5
3.2 Landskabsdannelse	5
3.3 Ejerforhold.	7
3.4 Arealanvendelse.	7
3.5 Lovgivningen på området.	7
3.6 Historie	10
4 Naturtilstand	11
4.1 Nuværende naturtilstand	13
4.2 Floraliste	13
4.3 Trusler	15
4.4 Nuværende pleje.	15
5 Målsætning	16
5.1 Prioritering af værdier.	16
5.2 Den nuværende naturtypes kvaliteter	17
6 Plejemetoder	18
6.1 Udtynding i træbestanden	19
6.2 Rydning af krat	22
6.3 Rydning af tagrør	23
6.4 Høslæt	24
6.5 Afgræsning	25
6.5.1 Valg af græsningsdyr	25
6.5.2 Græsningstryk	26
6.5.3 Helårsgræsning	27
6.5.4 Organisering af afgræsning	27
7 Elementer	28
7.1 Hegn	28

7.2 Faldlåger og led	28
7.3 Læskur	29
7.4 Drikkeautomater	30
7.5 Toilet	30
7.6 Borde og bænkesæt	30
8 Vedligeholdelse	31
8.1 Tidsplan og overvågning	31
9 Diskussion.	32
10 Konklusion.	33
11 Perspektivering.	34
11.1 Natura2000	34
11.2 Forslag til ny information.	34
12 Litteraturliste	35
Bilag	

Forord

Denne opgave er skrevet af Hanne Ingversen, jordbrugsteknolog studerende på linjen for Miljø og Natur 3. semester 2013. Den er skrevet mellem d. 9. november og d. 22. november 2013, og repræsenterer 80 arbejdstimer. Eksamen i opgaven finder sted d. 2 eller 3. december 2013. Opgaven er stillet indenfor fagene planlægning og pleje, forvaltning, projektering, og økologi og miljølære. Der vil indgå emner fra alle fag, dog vil hovedvægten være lagt på planlægning og pleje.

Projektområdet kalder jeg 'Fårehuset', selvom dette navn i virkeligheden kun betegner bygningen på stedet. Formålet med opgaven er at analysere projektområdets naturtilstand, og give et bud på, hvad der kan gøres, for at genoprette og forbedre denne.

Den belyser forskellige indgangsvinkler til plejen af området, og indeholder et forslag til fremtidige indsatser.

Tak til mine vejledere Lars Kristian Laustsen. Tak til Peter Jannerup, Stina Kaufmann og Line Højdal fra Kalundborg Kommune, der har hjulpet mig med information om kommunens rolle. Også tak til Reersø Lokalråds formand; Petra Van Kleef for nyttig information. Til sidst vil jeg takke Karen Andersen, som ejer projektområdet.

Sammendrag

Projektområdets naturtilstand er stærkt forringet, da den beskyttede naturtype overdrev, er sprunget i skov. Tilgroningen forringer dels levevilkårene for lyskrævende vegetation, dels lukker den oplevelsen af landskabet. Metoder som udtynding af vedvegetation og helårsgræsning, vil afhjælpe disse forhold. Da området er et offentligt udflugtsmål, vil tiltag som opsætning af en toiletkabine, og opretning af belægningen på parkeringsarealet, forbedre forholdene for besøgende.

Indsatser:

- Udtynding i træbestanden på området
- Rydning af krat og tagrør
- Høslæt
- Afgræsning med får og kvæg
- Opsætning af hegn, låger, led, og drikkevandsautomat
- Opsætning af borde og bænke, toilet og skilte
- Opretning af parkeringsarealet
- Vedligeholdelse

1 Indledning

Jeg har valgt at undersøge hvordan naturgenopretning kan forbedre naturmæssige, æstetiske og rekreative værdier på et område på Reersø, der i denne opgave kaldes Fårehuset.

Området ligger på østsiden af vejen når man kører mod Reersø, og er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens § 3¹. Naturtypen er registreret som overdrev². Projektområdet har gennem en længere årrække ligget hen uden pleje, og er sprunget i skov. På arealet er krat og skov vokset op som en ø, midt i lysåben natur. Denne tætte bevoksning har skygget mange urter og græsser væk, og overdrevspræget er forsvundet. I 1979 blev der lavet en fredning af hele Vejen og Flasken, dermed også projektområdet.

Offentligheden har adgang til projektområdet, og det bliver flittigt benyttet af turister og lokalbefolkningen til rasteplads, picnic og større arrangementer. Adgangsforholdene er forholdsvis gode, med borde og bænke, parkeringsplads og stier. Fårehuset har derfor en stor rekreativ betydning. Den runde bygning 'Fårehuset' er muret op af kløvede kampesten og er forsynet med stråtag.

---

¹ LBK nr 951 af 03/07/2013, www.retsinformation.dk

² www.arealinfo.dk

Figur 1. Udsigt fra kirkens tag mod nord. Projektområdet og Fårehuset ses i midten af billedet. Eget foto 2013.

Udover den naturmæssige og rekreative betydning har det også en stor visuel, og landskabelig betydning for oplevelsen af landskabet omkring Reersøs strandenge. Den tætte bevoksning har lukket den visuelle oplevelse af Reersøs flade opland (Figur 1). Reersø by ligger på en morænebakke, der hæver sig over de flade strandenge og Vejlén. Bevoksningen omkring Fårehuset gør oplevelsen af dette markante landskabstræk mindre.

Jeg vil undersøge hvilken naturgenopretning, der vil være hensigtsmæssige at gennemføre. Ved at prioritere de forskellige værdier, der er gældende, vil jeg målsætte naturplejen, og beskrive tiltagene.

1.1 Afgrænsning

- Jeg vil ikke gennemgå de økonomiske aspekter i forbindelse med naturgenopretningen, og den fremtidige pleje.
- De foreslåede aftaler med entreprenører og dyreholdere er ikke beskrevet i detaljer.
- Undersøgelsen og registreringen af de nærmere naturmæssige og biologiske forhold, er ikke tilbundsående. Registreringen er sket i november måned, og artsliste bør ses som en overordnet beskrivelse.

2 Problemformulering

Den forvaltningsmæssige definition af naturtypen på matriklen 4va, Reersø By, Kirke Helsing, er i konflikt med virkeligheden, da området er registreret som overdrev, men har ligget hen uden pleje, og derfor er sprunget i skov.

- Hvordan kan en naturgenopretning planlægges, så den både tager hensyn til de naturkvaliteter der er opstået i form af skov, og de kvaliteter der er ønsket for naturtypen overdrev?
- Hvilke tiltag vil være hensigtsmæssige at foretage i forhold til balancen med den omgivende natur?
- Hvilke værdier skal tilgodeses, så den nuværende tilstand forbedres, uden at de rekreative værdier derved forringes?

3 Analyse og registrering

3.1 Placering

Halvøen Reersø ligger i Storebælt, ud for den vestsjællandske kyst. Projektområdet ligger på Reersøs nordøstlige kyst. Se Figur 2.

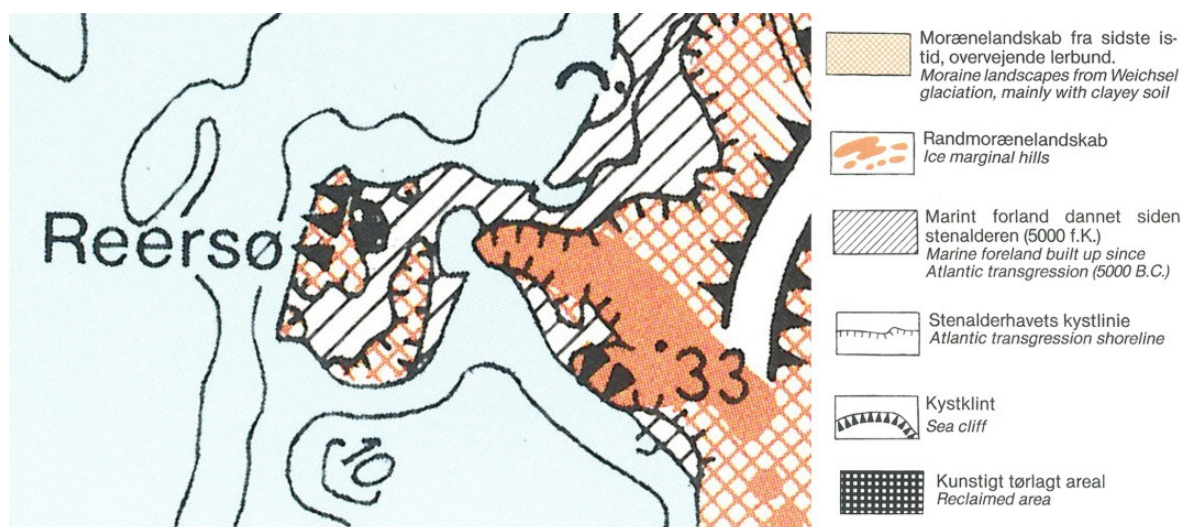

Figur 2. Projektområdets placering vist på www.arealinfo.dk

3.2 Landskabsdannelse

Reersø er dannet af to morænebakker der opstod i den sidste istid for omkring 10.000 år siden³. Disse bakker var i stenalderen øer, og i dag danner de halvøen Reersø (Figur 3). En anden stejl randmoræne blev dannet øst for projektområdet, og langs denne lå stenalderkysten.

Projektområdet ligger på den havbund, der hævede sig efter stenalderen. Efter 1600 tallet opstod en forbindelse mellem Reersø og Sjælland. Denne forbindelse blev skabt på en oddedannelse mellem de to øer, og her ligger nu den vej der danner skellet mellem Flasken og Vejlen⁴.

Figur 3. Reersøs landskabsdannelse. Kilde: Smed, Per, Landskabskort over Danmark, Blad 4

³ www.fredninger.dk

⁴ Den store danske encyklopædi

Figur 4. Højdekort. Kilde: www.arealinfo.dk

På højdekortet (Figur 4) ses at projektområdet hæver sig over de omliggende arealer. Randmorænenes højdekurver ses i det syd østlige hjørne af billedet.

Visuelt bevæger man sig gennem et fladt kystlandskab, med en vidstrakt udsigt (Figur 5). På projektområdet er krat og skov vokset op, som en ø midt i lysåben natur. Den tætte bevoksning har lukket den visuelle oplevelse af Reersøs flade opland og morænebakker.

Figur 5. Set mod syd. Projektområdet ses midtfor til højre. Reersø by ses i baggrunden.

3.3 Ejerforhold.

Projektområdet ejes af Karen Andersen der bor på 'Strandgården' i Reersø by. Da fredningen indførtes i 1979 fik familien en erstatning for tabet af den landbrugsmæssige værdi⁵. Matriklen er registreret med en størrelse på ca. 5,2 ha⁶. Ved indhentning af oplysninger om beskyttede naturtyper fra www.arealinfo.dk til Gis programmet MapInfo, får jeg et areal på omkring 6,7 ha. Forskellen kan bero på forskellig optegning, alt efter vandstanden i Vejlen, der er meget lavvandet, og til tider ligger næsten helt tørlagt.

3.4 Arealanvendelse.

Projektområdet er åbent for offentligheden. Et skilt ved vejen leder interesserede gæster ind på parkeringspladsen (Figur 6). Der er opstillet borde og bænke omkring 'Fårehuset', og området bliver brugt som rasteplads og picnic areal, og er en attraktion for øens turister. Der arrangeres koncerter, folkedans og andre sammenkomster på området, fortrinsvis i sommerhalvåret. Stier og græs bliver slået, der hvor publikum færdes, hvilket gør at der er fremkommeligt. Desuden er der opsat to oplysningsskilte, med information om landskabet og bygningen Fårehuset.

Figur 6. Skilt opsat ved indkørslen til projektområdet. Eget foto 2013

3.5 Lovgivningen på området.

3.5.1 Fredningen⁷

Området blev fredet i 1979. Fredningens formål var 'at fastholde områdets særlige landskabelige karakter, en sikring af dets værdi i videnskabelig henseende, og en åbning af strandområdet for offentligheden'. Desuden skulle dets betydelige værdi som yngle- og rastested for vade- og andefugle bibeholdes pga. vigtige botaniske, ornitologiske og geologiske interesser. Da fredningen blev vedtaget havde området matr. nr. 44 g, hvilket er en vigtig detalje når man går de historiske dokumenter igennem. Familien der ejede projektområdet fik 5.700 kr. af staten i erstatning for fredningen.

3.5.2 Naturbeskyttelsesloven⁸

Formålet med Naturbeskyttelsesloven er at værne og beskytte Danmarks natur. Dette skal ske ved at '.. genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter, og for landskabelige og kulturhistoriske interesser' og at '.. give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen.. '.

---

⁵ Fredning nr. 06101.00

⁶ www.arealinfo.dk

⁷ Fredning nr. 06101.00, <http://www2.blst.dk/nfr/06101.00.pdf>

⁸ LBK nr 951 af 03/07/2013

Naturbeskyttelseslovens § 3 siger at der ikke må ændres i tilstanden på det udpegede område. En eventuel naturgenopretning kræver derfor en § 3 dispensation. Har området ikke tidligere været afgræsset kræver der ligeledes en dispensation til denne indsats.

Visse naturtyper har behov for naturpleje for at bevare deres karakteristika⁹. En sådan naturtype er overdrev og strandeng. Uden pleje vil disse arealer udvikle sig, og gennem succession overgå til andre naturtyper, i dette tilfælde skov. Derfor vil det være aktuelt at søge dispensation i dette tilfælde.

Lovens § 24 omhandler offentlighedens adgang til arealet, og er derfor interessant at nævne i forbindelse med denne opgave. Paragraffen siger, at det er tilladt at færdes til fods på områder hvor der er lovlig adgang. Hvis ejeren har opsat skilte, og området i øvrigt er forsvarligt indhegnet er der dog ikke adgang. Sådanne skilte er kun lovlige, hvis færdslen er til gene for den erhvervsmæssige udnyttelse af arealet, eller hvis dyre- og planteliv har særlig behov for beskyttelse. Ingen af disse forhold er aktuelle for projektområdet.

Som det ses af Figur 7 er der registreret ca. 4,3 ha strandeng og ca. 2,4 ha overdrev på projektområdet. Det ses også på billedet at registreringen af overdrev ikke svarer overens med virkeligheden. Skoven har fået lov at brede sig, specielt i den sydlige del af overdrevet (område 3 på Figur 7). For større kort se Bilag 1a.

Figur 7. Registreringen fra www.arealinfo.dk. § 3 beskyttede områder indtegnet i GIS.

⁹ Buttenschøn, R.M, 2007

3.5.3 Kommuneplanen¹⁰

Kommuneplanen angiver i et af sine mål: at de 'vil muliggøre bosætning og revitalisering af udvalgte landsbyer under hensyntagen til at adgangen til og beskyttelsen af natur, miljø, landskaber og kystområder sikres', - og 'vil udnytte de særlige vilkår og potentialer i Sejerøby, Havnsø og Reersø'. For projektområdet betyder dette, at der er særlig fokus på turist-potentialet og udviklingen af området.

Kystnærhed: I kommuneplanen står at: 'Kystnærhedens attraktivitet bliver udgangspunkt for bosætning og turisme – men samtidig bliver hensynet til bevarelse af kystlandskabet, og den kystnære naturs attraktion og kvalitet, på langt sigt en udfordring'. For projektområdet betyder det, at man skal være opmærksom på hvad f.eks. øget besøgstal for området betyder for naturbeskyttelsen.

Potentiale for turisterhvervet: Reersø er nævnt som et område hvor; 'en udvikling af turismen kan bidrage væsentligt til en levendegørelse og udvikling'.

Geologi: Her angiver kommuneplanen at Reersø er et område, der er udpeget af By- og Landskabsstyrelsen. 'Reersø og Musholm er moræneøer, som senere er eroderet og opbygget af kystdynamiske processer'.

3.5.4 Kulturmiljø

Området er udpeget som kulturmiljø¹¹ af Kalundborg Kommune. I kommunens bilag 10 til kommuneplanen, opremses en række trusler, der kaldes 'aktiviteter der kan påvirke kulturmiljøets integritet og oplevelsesværdi negativt':

- tilplantning og tilgroning på de ubebyggede arealer.
  - manglende afgræsning, eller for lavt græsningstryk af strandengene.
- Specielt disse trusler er gældende for projektområdet.

3.5.5 Økologisk forbindelse

Vejlen er udpeget som økologisk forbindelse. Kommunen ønsker 'at skabe og beskytte et net af grønne forbindelser, der giver dyr og planter mulighed for spredning i eller gennem landskabet'¹². For projektområdet betyder dette, at der skal være særlig opmærksomhed omkring at bevare stedets naturmæssige sammenhæng med den omgivende natur.

---

¹⁰ Kalundborg Kommuneplan: Kommuneplan 2009-2021, Vision og udvikling

¹¹ www.kalundborg.dk, Kulturmiljø

¹² www.kalundborg.dk, Naturbeskyttelse

3.5.6 Natura2000

Figur 8. Den sydlige del af Natura2000 område nr. 157. Kilde: www.naturstyrelsen.dk

Den nordlige del af det fredede område (06101.00) er udpeget til Natura2000 (nr. 157)¹³. Dette område dækker hele Åmosen, Tissø og Halleby å der munder ud i Flasken. Grænsen er trukket omkring den vej der skiller Flasken og Vejen (Figur 8). En udvidelse af Natura2000 området mod syd, vil være en oplagt mulighed, da der er god sammenhæng mellem de to vådområder. Herom senere i perspektiveringen.

3.6 Historie

Reersøs beboere erhvervede sig halvøen i 1801, da de købte den af den daværende rentemester Henrik Muller¹⁴. Dette specielle forhold gjorde bl.a. at indbyggerne selv var herre over hvordan udskiftningen, i midten af 1700 tallet, skulle foregå. Landbrugsjorden på det meste af halvøen er af ringe kvalitet, og hele området var delt mellem gårdene i meget små lodder, der lå spredt. Dette gjorde at familierne både ejede landbrugsjord med god bonitet, og andre arealer med ringe bonitet. Landbrugsjorden på Reersø blev ikke udskiftet, og ved fredningen i 1979 bestod arealet der grænser op til projektområdet, af et utal af små lodder. Disse blev hovedsageligt brugt til græsningsarealer for øens dyrehold.

Bygningen 'Fårehuset's historie fortæller om naturforholdene på Reersø. Det blev bygget af Michael Abkjær omkring år 1907, og som navnet 'Fårehuset' antyder, har det været ly, for de får (og andre dyr) der græssede på området¹⁵. Han kom fra Sønderjylland, og ideen til udformningen af bygningen har han sikkert haft derfra. Da bygningen består af en massiv kampestensmur med stråtag, har han bygget et 'læskur' der har holdt i over 100 år, og som måske holder 100 år mere.

Turistforeningen fik i 1991 tilladelse til at istandsætte/restaurere fårehuset, der på det tidspunkt var forfaldent. Grunden til turistforeningens interesse var at: 'Det er i sig selv en oplevelse at se et kulturhistorisk levn fra tidligere tiders dyrkningsform, med den fortælleværdi det indebærer. Der blev i forbindelse med istandsættelsen 'etableret en grussti til huset, men ingen egentlig tilkørsel.'¹⁶

¹³ www.naturstyrelsen.dk, Nr. 157: Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken

¹⁴ Informationsskilt på stedet, Gørlev Turistforening

¹⁵ Informationsskilt på stedet, Gørlev Turistforening

¹⁶ Fredning nr. 06101.00

Græsningen ser ud til at være indstillet på tidspunktet for fredningen (1979). De omkringliggende strandene er fortsat afgræsset, og er derfor i en god økologisk tilstand. De flade strandensarealer har en artsrig flora. Området fungerer som rastepads og fouragerings areal for trækkende fugle. Der ligger et mindre hus på omkring 20 m² på grunden. Huset er forfaldent og buske og krat er vokset op omkring det.

Selve morænebakkerne på Reersø har været dækket af skov¹⁷. Projektområdet har dog ikke været dækket af skov. Det har ligget mellem strandene, der dels lejlighedsvis har været oversvømmet, og dels er blevet afgræsset. Starten på skoven der vokser på området, var de træer der blev plantet i forbindelse med byggeriet af Fårehuset omkring år 1907.

4 Naturtilstand

På www.arealinfo.dk har jeg hentet luftfotos fra 1945, 1954 og 2012. På billederne ses udviklingen af bevoksningen på stedet. Billederne fortæller også at der sandsynligvis er blevet plantet, og at beplantningen har været indhegnet.

Figur 9. Luftfoto 1945 fra www.arealinfo.dk. Selvom billedet er af ringe kvalitet, ses dog at udbredelsen af træer kun dækker en meget lille del af arealet.

---

¹⁷ Gravlund, Thorkild, Rids af Reersøe historie, 1908

Figur 10. Luftfoto fra 1954. Kilde: www.arealinfo.dk

I 1954 ses at skovbevoksningen har spredt sig (Figur 11). Formen antyder at det har været indhegnet, så de græssende dyr ikke har kunne spise den sandsynligvis plantede vedvegetation.

Figur 11. Foto fra 2012. Kilde: www.arealinfo.dk.

Luftfoto fra 2012 (Figur 11), viser den nuværende tilstand af projektområdet. Skov og krat dækker nu mere end en tredjedel af det samlede areal.

4.1 Nuværende naturtilstand

Ved besigtigelser d. 16. oktober og d. 11. november 2013 er en floraliste udarbejdet (Tabel 1). Projektområdet er stærkt domineret af vedplanter. Dominerende for de store træer er skovfyr. Blandt buskene er rynket rose, gyvel og benved dominerende. Der er observeret overraskende mange forskellige arter af vedplanter. Visuelt dominerer fyrretræerne der er temmelig høje, og de omkranser området, så det dækker for de andre arter. Bevæger man sig ind i vildnisset dukker en lysning op, og her har flere forskellige arter mulighed for at vokse.

4.2 Floraliste

Tabel 1. Floraliste udarbejdet i november 2013.

Vedplanter	Latinsk navn	Urter	Latinsk navn
Alm. hyld	<i>Sambucus nigra</i>	Bakkenellike	<i>Dianthus deltoides</i>
Alm. røn	<i>Sorbus aucuparia</i>	Blåklkke	<i>Campanula rotundifolia</i>
Benved	<i>Euonymus europaeus</i>	Engelskgræs	<i>Armenia maritima</i>
Bærmispel	<i>Amelanchier spicata</i>	Engelsød	<i>Polypodium vulgare</i>
Gyvel	<i>Cytisus scoparius</i>	Græsser	<i>Poaceae</i>
Havtorn	<i>Hippophaë rhamnoides</i>	Gul snerre	<i>Galium verum</i>
Hindbær	<i>Rubus idaeus</i>	Hare kløver	<i>Trifolium arvense</i>
Hunderose	<i>Rosa canina</i>	Kær ranunkel	<i>Ranunculus flammula</i>
Kristtorn	<i>Ilex aquifolium</i>	Lav	<i>Lichenes</i>
Kræge	<i>Prunus insititia</i>	Mosser	<i>Bryophyta</i>
Landevejs-poppel	<i>Populus canadensis 'Serotina'</i>	Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>
Mirabel	<i>Prunus cerasifera</i>	Strand-malurt	<i>Artemisia maritima</i>
Rynket rose	<i>Rosa rugosa</i>	Sølvpotentil	<i>Potentilla argentea</i>
Rød dværgmispel	<i>Cotoneaster intergerrimus</i>	Tagrør	<i>Phragmites australis</i>
Rød el	<i>Alnus glutinosa</i>		
Seljerøn	<i>Sorbus intermedia</i>		
Sildig hæg	<i>Prunus serotina</i>		
Sitka-gran	<i>Picea sitchensis</i>		
Skovfyr	<i>Pinus sylvestris</i>		
Slåen	<i>Prunus spinosa</i>		
Stilkeg	<i>Quercus robur</i>		
Storbladet elm	<i>Ulmus glabra</i>		
Sølv Poppel	<i>Populus alba</i>		
Tørst	<i>Frangula alnus</i>		
Vorte-birk	<i>Betula pendula</i>		

På www.fredninger.dk kan læses at strandengsfloraen omkring projektområdet er bevaringsværdigt. Arter der nævnes er bl.a. strand-malurt, smalbladet kællingetand, kveller og tætblomstret hindebæger. Typisk overdrevsflora er ikke nævnt.

På projektområdet findes flere forskellige grader af naturtyperne overdrev, strandeng og skov. Tilstanden af de forskellige områder varierer, men fælles for dem er, at de alle bærer præg af ikke at have været udsat for naturpleje i en årrække. Ved besigtigelse d. 11. november var nogle af de gamle fyrretræer væltet. Dette var sandsynligvis sket under stormen d. 28. oktober i år.

Som det ses har skoven bredt sig til et meget stort område. Krat bestående af forskellige vedplanter, har dannet et vildnis. Strandengens vegetation er domineret af tagrør. Græs arealet omkring Fårehuset bliver slået en gang om året, og har god tilstand, dog er der problemer med, at rynket rose og gyvel breder sig.

Figur 12 viser observationer af naturtilstanden indtegnet i GIS.
For større kort se Bilag 1b.

Figur 12. Naturtilstanden efteråret 2013. Baggrundskort: Cowi.

4.3 Trusler

Tabel 2. Oversigt over trusler.

Trusler	Virkning
Tilgroning	Bevirker at naturtypen overdrev er i dårlig økologisk tilstand. Vedbevoksningen er dominerende og bundvegetationen er artsfattig. Tilgængeligheden forringes. Naturtypen strandeng er også i dårlig økologisk tilstand, da tagrør er dominerende.
Offentlighedens slid	De rekreative værdier forringes ved henkastning af affald, og ved at borde og bænke er forfaldne.
Oversvømmelser	Overdrevspræget kan trues af saltvands oversvømmelser. Oversvømmelser er ingen trussel for strandeng. Da det betinger naturtypen.
Næringsstofbelastning	Næringsstofftilførsel fra luften bevirker forringelse af artsrigdom.
Invasive arter	Rynket rose, gyvel og andre invasive arter fortrænger den naturlige vegetation, og forringer artsrigdommen.

4.4 Nuværende pleje.

Indsatsen fra Turistforeningen og lokalforeningen har gjort projektområdet til et yndet udflugtsmål. Fårehuset er som tidligere nævnt, blevet istandsat i 1991, og der blev opsat borde og bænke. En gang om året bliver græsset slået på arealet omkring selve Fårehuset, men resten af arealet er ikke genstand for pleje. Skiltene som turistforeningen har opsat er nedslidte, og delvist ulæselige. Lodsejeren har på et tidspunkt indhegnet en del af området, der grænser op til vandløbet. Her har der været heste. Dette hegn er ikke funktionsdygtigt længere. Se Figur 14. Lodsejeren har opsat affaldsstativ (Figur 15), og kommunen står for tømningen af denne. Tilkørslen og p-pladsen bliver ikke vedligeholdt, og er i en dårlig stand.

Figur 14. Tidl. indhegning. Eget foto 2013.

Figur 15. Skraldestativ. Eget foto 2013.

5 Målsætning

En indsats på området, skal munde ud i en bedre sammenhæng mellem projektområdet, og de omkringliggende naturområder. Projektområdet skal indgå i den omkringliggende natur, på en afbalanceret måde, der understøtter landskabets karakter. Da det hæver sig op til 2 m. over de omkringliggende arealer, vil det udskille sig fra strandengen, ved at have en mere tør jordbund. Derfor er overdrevsnaturtypen ønskelig. Bevoksningen bør være domineret af urter og græsser, med islæt af vedvegetation. Denne bør være spredt og åben i bunden, så den visuelle oplevelse af landskabsdannelsen bedres. Den rekreative benyttelse af området er ønskelig, pga. offentlighedens interesse i at opleve stedets herlighedsværdi, og samfundets interesse i at formidle kulturhistorien. Det er målet at man skal føle sig velkomne, og at indretningen af arealet opfylder de besøgenes behov.

5.1 Prioritering af værdier.

Ved udvælgelse af indsats, har jeg analyseret og prioriteret projektområdets værdier (Tabel 3). Jeg har udvalgt hvilke hensyn der skal veje tungest, for at opnå de opstillede mål.

Tabel 3. Status af værdier og prioritering fremover.

Værdier	Status nu	Prioritet fremover	Målet er at -	Indsats
Landskabsmæssige	Lav	Høj	- forbedre den visuelle oplevelse af landskabets karakter.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Opstamning af træer. Hegning og afgræsning.
Geologiske	Lav	Lav	- status quo for oplevelsen af geologiske værdier.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Hegning og afgræsning.
Naturtypen strandeng	Mellem	Høj	- forbedre naturtypen strandeng på området.	Rydning af tagrør. Hegning og afgræsning.
Naturtypen overdrev	Lav	Høj	- forbedre naturtypen overdrev på området.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Hegning og afgræsning.
Naturtypen skov	Mellem	Lav	- denne naturtype med tiden forsvinder og erstattes af naturtypen overdrev.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Hegning og afgræsning. De træer der forsvinder pga. alderdom og stormfald, skal ikke erstattes af nye.

Værdier	Status nu	Prioritet fremover	Målet er at -	Indsats
Kulturhistoriske	Høj	Høj	- synliggøre den historiske betydning af overdrevets funktion.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Hegning og afgræsning. Udarbejdelse af informationsmateriale.
Biodiversitet	Lav	Mellem	- øge artsrigdommen ved at give urter og græs bedre lysforhold.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Hegning og afgræsning.
Rekreative	Høj	Høj	- forbedre forholdene for besøgende.	Vedligeholdelse af eksisterende faciliteter. Opsætning af nye faciliteter, f.eks. toiletter. Hegning.
Balancen med den omgivende natur (Økologiske korridorer)	Lav	Høj	- forbedre sammenhængen med de omgivende naturtyper.	Åbning af underskov ved at begrænse vedvegetation. Rydning af vedvegetation. Hegning og afgræsning.

Jeg har valgt at prioritere landskabelige og rekreative værdier højt. Naturbeskyttelsen af overdrev og strandeng er også prioriteret højt. Denne prioritet går ud over naturtypen skov, og på længere sigt er denne naturtype uønsket. Da den rekreative benyttelse af arealet er vigtig, vælger jeg, at et område skal være ugræsset, af hensyn til offentligheden. De ugræssede områder er ikke prioriteret højt i forhold til biodiversiteten. Til gengæld vil jeg højne balancen med den omgivende natur. Dette bør forbedre arealet som økologisk korridor. Den geologiske værdi er prioriteret på et lavt niveau, både nu og i fremtiden. Jeg vurderer at truslen mod de geologiske værdier er lille. Ved at åbne landskabet op, vil de geologiske formationer mod øst dog fremstå mere tydeligt.

5.2 Den nuværende naturtypes kvaliteter

Nogle af de nuværende naturtyper repræsenterer naturligvis også kvaliteter. Da der ikke forefindes skov i nævneværdigt omfang på Reersø, er denne skov en velkommen variation. Det er derfor ikke denne opgaves mål at fjerne områdets trævækst fuldstændigt. Den oplevelsesmæssige og rekreative værdi, de store træer repræsenterer, kan bevares og forbedres. Dette kan ske ved den nævnte rydning af underskoven, og fældning af træer. I kapitel 6 gennemgås en mere detaljeret vejledning i dette arbejde. Skoven er dog på længere sigt uønsket, og vil ikke bliver forynget.

Strandengens nuværende kvalitet må anses som lav, da tagrør dækker næsten hele denne naturtype.

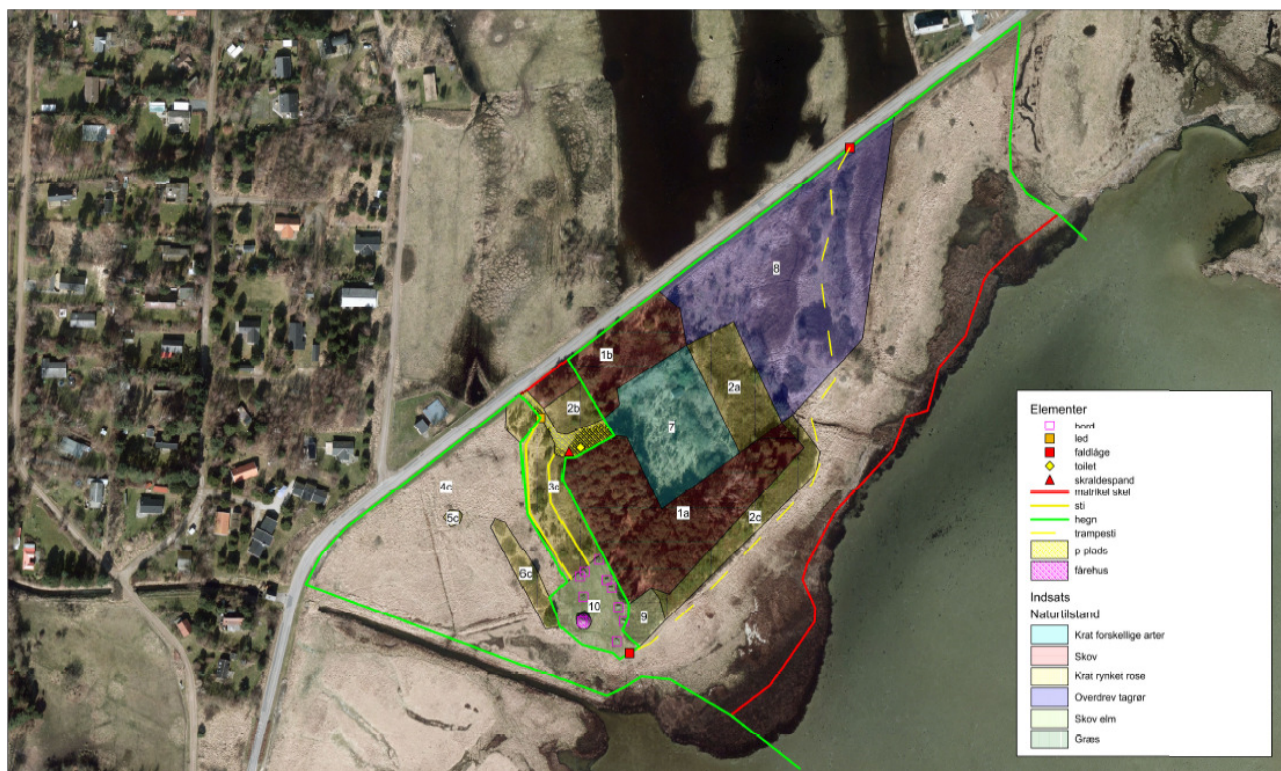
Overdrevets kvalitet er naturligvis dårlig på de områder hvor der vokser skov. Det nordlige område er dog ikke sprunget i skov, og her vokser fine små buske og egetræer. Problemet for dette område er at der er en udbredt bevoksning med tagrør.

6 Plejemetoder

I dette kapitel beskrives de forskellige plejetiltag:

- Udtynding i træbestanden på området
- Principper for udtynding
- Rydning af krat
- Rydning af tagrør
- Høslæt
- Afgræsning

Herunder vises områderne der skal være genstand for pleje (Figur 16). Tabel 4 viser den ønskede indsats. For større kort se Bilag 1c.

Figur 16. Indtegning af indsatsområder og elementer.

ID	Førstegangspleje	Areal	Fyr_rydning	Birk_rydning	Elm_rydning	Rynket_rose_rydning	Gyvel_rydning	Eg_rydning	Tagrør_rydning	Andre_buske_rydning
1a	Skov	6.083,14	30-50	100	100	100	100	30-50	100	30-80
1b	Skov	2.589,69	30-50	100	50-70	100	100	30-50	100	30-80
2a	Krat rynket rose	1.902,72	100	100		100	100	30-50		30-80
2b	Krat rynket rose og gyvel	562,10	100	100	100	100	100	30-50		30-80
2c	Krat rynket rose	1.624,99				100	100		100	
3c	Krat rynket rose og gyvel	2.222,51	100	100	100	100	100	30-50		30-80
4c	Krat rynket rose	23,04				100	100			
5c	Krat rynket rose	67,23				100	100			
6c	Krat rynket rose	673,81				100	100			
7	Krat forskellige arter	3.742,73	70-100	100	100	100	100	30-50	100	30-80

Tabel 4. Indsatsområdernes arealmæssige fordeling, og den % vise rydning af vedvegetation.

6.1 Udtynding i træbestanden

En førstegangspleje vil bestå af en selektiv udvælgelse af bevaringsværdige træer, og rydning af den øvrige træbestand. Hvor det er nødvendigt haves kronerne, så der skabes et kik igennem vegetationen. Underskoven ryddes for væltede træer, og materialet fjernes fra området og bortskaffes. Dette tiltag åbner underskoven op, så der dannes et kik igennem bevoksningen.

Når plejeindsatsen igangsættes bør den ansvarlige for projektet, foretage en detaljeret udvisning af den uønskede træbestand, så disse kriterier tilgodeses i videst mulig omfang.

Det er vigtigt at forhindre faren for stormfald. Dette kan gøres, ved i første omgang, at udtynde moderat i træerne, der omkranser skoven, og dermed giver læ til denne. Efter en 5 årig periode, skal der følges op med yderligere fældning af 30 - 50 % af trævæksten. På dette tidspunkt vil de tilbageværende træer have udviklet en større tolerance mod vindens påvirkning, og den sidste udtynding kan derfor finde sted.

Tabel 5. Oversigt over omfanget af rydning af vedvegetation.

Indsats vedvegetation	Procentvis fældning	Anden indsats
Fyr - fældning	30 - 50	Kroner løftes
Birk – fældning	100	
Eg- fældning	30 - 50	Kroner løftes
Rynket rose	100	
Gyvel	100	
Anden buskvegetation	30 - 80	
Tagrør – rydning	100	
Skovarealet		Afgræsning, får og kvæg.
Al nedskåret materiale indsamles og bortskaffes.		
Fældning og rydning må kun foretages fra 1. november til 31 marts ¹⁸ .		

¹⁸ www.naturstyrelsen.dk, landbrugsloven.

6.1.1 Principper for udtynding

Tabel 6. Fotomanipulerede billeder der anskueliggør princippet for udtyndingen.

Før udtynding	Efter udtynding
Fyrreskoven med opvækst af krat. Udsynet gennem skoven til omgivelserne er væk.	Mellem 30 og 50 % af træerne fældes. Enkelte større fyrretræer med en harmonisk eller interessant habitus udvælges. Opstamning og bortskæring af døde grene. I baggrunden er udvalgt en gruppe fyrretræer. Buske og underskov ryddes (ikke illustreret).
Udsynet til omgivelserne er væk. Der er for mange træer, til at man kan kalde området et overdrev. Træerne tæthed gør at deres habitus ikke udvikles optimalt.	Mellem 30 og 50 % af vedvæksten fældes på overdrevsarealet. Enkelte større egetræer bevares. Udvælges efter habitus, placering og størrelse. Buske, småtræer og tagrør skæres ned. Udsynet til omgivelserne bedres. Overdrevspræget er genskabt.

Fra p-pladsen er udsynet til Vejen væk. Høje træer og rynket rose dominerer.

Mellem 30 og 50 % af fyrretræerne fældes. Underskoven og rynket rose ryddes. Få buske bevares. Udsynet til Vejen er genskabt. Græsset slås eller afgræsses.

Randen af fyrretræer ud mod Vejen står som en mur ud mod strandengen.

Mellem 30 og 50 % af fyrretræerne fældes. Ved fældning og rydning af rynket rose (ikke illustreret) vil landskabet åbne sig op.

6.2 Rydning af krat

Det uigennemtrængelige krat af rynket rose, gyvel og andre vedplanter, skal fjernes. De større vedvækster fældes og fjernes, de mindre kan f.eks. nedvises med slagleklipper (Figur 17 og Figur 18). Derefter bør den løbende pleje bestå af afgræsning. Da græsning normalt ikke vil hindre skovudvikling på længere sigt¹⁹, vil det være nødvendigt med moderat rydning af opvækst ca. hvert 5 år.

Figur 17. Traktor monteret slagleklipper. Kilde: www.ferrarimaskiner.dk.

Figur 18. Detalje, slagleklipper. Foto: Brian Serup.

Rynket rose skyder ofte fra roden efter afklipping. Ved udelukkende at fælde buskene, risikerer man at give roserne en foryngelseskur. Græsning bør derfor igangsættes snarest efter rydningen.

Et af problemerne med gyvelvæst, er at jorden indeholder en stor frøbank. Fjernelsen af planterne bør derfor ske før frøsætning²⁰. Spiringen stimuleres af forstyrrelser, derfor er det vigtigt, ikke at foretage unødvendigt jordarbejde. Afskæring af planterne bør ske lige ved jordoverfladen, da det har den største effekt på genskydning.

---

¹⁹ Buttenschön, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen

²⁰ www.care4nature.dk

6.3 Rydning af tagrør

Tagrør ryddes fra de lavtliggende områder. Da dele af strandengen er temmelig våd, skal dette tiltag foretages ved lavvande, og helst efter en periode med tørke. Rydningen foretages optimalt med amfibiekørertøj (Figur 19 og Figur 20), hvis tagrørsvæksten står i vand. Disse maskiner kan skære vegetationen ned i en højde af 50 cm under vandet, til 50 cm over terræn²¹. Tiltaget fjerner den bestående bestand af tagrør. Genvæksten skal derefter holdes nede med afgræsning, som bør påbegyndes snarest efter rydningen.

Figur 19. Amfibiekørertøj med påmonteret grødeskærer. Foto: Brian Serup.

Figur 20. Amfibiekørertøj. Kilde: www.sivklip.dk.

---

²¹ www.sivklip.dk

6.4 Høslæt

Arealer der ikke afgræsses, skal slås en gang om året. Dette tiltag vil øge den rekreative oplevelse af stedet. Det vil muliggøre aktiviteter som koncerter og sammenkomster, og vil i øvrigt øge tilgængeligheden på området. En traktormonteret rotorklipper (Figur 21), eller en skiveklipper (Figur 22) er velegnede maskiner til denne opgave. Afklip bør indsamles og bortskaffes.

Figur 21. Traktormonteret rotorklipper. Foto: www.maskinbladet.dk

Figur 22. Skiveklipper. Foto: Brian Serup.

Tabel 7. Oversigt over indsatsen på græsarealerne.

Indsats græsarealer	Antal gange pr. år.	Metode
Græsareal med offentlig adgang	Slås 2 gange pr. år.	Traktormonteret rotorklipper eller skiveskærer
Stier til Fårehuset	Slås 2 gange pr. år.	Traktormonteret rotorklipper eller skiveskærer
Slåning af græs under hegn og låger	Slås 2 gange pr. år.	Buskrydder
Græsarealer i skovbund	Slås 1 gang	Slagleklipper (1. nov. – 31 mar.)
Græsarealer i øvrigt	Helårsgræsning	Får, Kvæg

6.5 Afgræsning

En løbende indsats til fastholdelse af den lysåbne natur, vil bestå af afgræsning. Både strandenge og overdrev er naturtyper, der er fastholdt på et successionstrin ved kulturpåvirkning, i form af græsning. Derfor bør denne genoptages. Tiltaget harmonerer godt med, at kulturværdierne prioriteres højt. Da de rekreative værdier også prioriteres højt, vil valget af græsningsdyr, være en balance mellem disse værdier. Der skal gøres overvejelser om græsningsdyr, græsningstryk og organisering.

6.5.1 Valg af græsningsdyr

Tabel 8. Forskellige dyreracers egnethed for projektområdet. Kilde: Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen, og Naturplejebogen.

	Effekt på vedvækster	Effekt på overdrev	Effekt på strandeng	Tåler våd bund	Kultur historisk sammen hæng	Publikums-egnet	Hegns udgift
Får	ret stor	god	mellem	nej	ja	meget god	høj
Geder	meget stor	god	mellem	nej	nej	egnet	meget høj
Kvæg	lille - moderat	god	god	ja	ja	god	lav
Heste	stor	god	god	ja	ja	ikke egnet	lav

Valget af græsningsdyr er bl.a. afhængigt af -

- hvor godt førstegangsplejen virker.
- hvilke dyr der kan vedligeholde naturtyperne.
- hvilke dyr der trives på den våde jordbund.
- hvilke dyr der er publikumsvenlige.

Får

Får vil være et godt valg i starten af plejeperioden. De er effektive kratryddere, og de har en stor effekt på rynket rose. Får er også gode til at holde genvækst af tagrør nede.²² De trives ikke godt på våd bund, så det er vigtigt at de kan overnatte på tørre arealer. Da får også er en af de publikumsvenlige arter, vil de være passende for projektområdet. Udgifter til hegn er forholdsvis høje. Der skal vælges en race der trives i det danske klima, her er der gode erfaringer med Spælsau får, Gutefår, Lühneburger, Islandske får og Færøske får²³.

Geder

Geder har en god effekt på vedvækster. De kan få bugt med selv større træer, ved at afbarke dem²⁴.

²² Naturpleje, Dansk fåreavl, 2012

²³ Naturpleje, Dansk fåreavl, 2012

²⁴ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

Selvom de er publikumsegnet, er det et stort minus, at de ikke trives på våd bund. Desuden vil det ikke være i harmoni med områdets kulturhistorie, at bruge geder som græsningsdyr. Udgifter til hegn er store i forhold til geder, og det spiller naturligvis også en rolle i mit fravalg.

Kvæg

Da kvæg har en god effekt på overdrev og strandeng, vil det være et godt valg. De er publikumsvenlige og hegningen er ikke så omkostningstung. Desuden har de en god effekt på tagrør. I forhold til vedvækster, er kvæg dog ikke et helt optimalt valg. Passende kvægracer kunne være Hereford eller Galloway.

Heste

Hestenes effekt på naturtyperne er god. De har en lav hegningssudgift, og de trives fint på våd bund. Da det er sky og nervøse dyr, er de ikke egnet i forhold til publikum. Heste undgår desuden skovfyr²⁵, hvilket også gør at de ikke er egnet på projektområdet. Kulturhistorisk passer heste dog godt til projektområdet, og mange omkringliggende arealer bliver græsset af heste.

Både og

Ideelt vil en vekslen af dyr være at foretrække. Der kunne græsses med får i den første plejeperiode, og alt efter hvor stor effekten er, og hvor hurtigt resultaterne viser sig, vil man kunne gå over til kvæg.

6.5.2 Græsningstryk

Græsningstrykket er udtryk for hvor mange dyr, der er udsat pr. ha på et givet areal. Anbefalingerne for de forskellige arter varierer fra naturtype til naturtype (Tabel 9).

Tabel 9. Overdrev og strandengs optimale græsningstryk fra forskellige dyreracer. Kilde: Naturplejebogen.

Græsningstryk: dyr pr. ha	Overdrev	Strandeng
Får	2,4 – 3,0	5-6
Geder	-	-
Kvæg	0,5 – 0,8	1 – 1,5
Heste	0,6 – 0,8	1

Da projektområdet indeholder begge naturtyper, vil jeg vælge et græsningstryk, der ligger et sted mellem de to anbefalinger.

Græsningstryk for får: 4

Græsningstryk for kvæg: 1

For projektområdet (6,7 ha) vil det betyde, at der skal udsættes 27 får eller 7 køer. Effekten af græsningstrykket skal vurderes løbende, og kan justeres efter resultatet af overvågningen (læs om overvågning i kapitel 8.1).

---

²⁵ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

6.5.3 Helårsgræsning

For at sikre en tilpas afgræsning af vedvækster, bør græsning foregå hele året. Bl.a. kvæg og får græsser flere vedagtige planter om vinteren²⁶. Helårsgræsning fordrer at foderværdien af vegetationen er tilstrækkelig, så der ikke opstår mangelsygdomme eller mistrivsel.

6.5.4 Organisering af afgræsning

Der er flere måder, afgræsningen kan organiseres på. Det ligger udenfor denne opgave, at fremlægge en plan for dette. Der vil være et utal af muligheder, for at indrette et sådan projekt, og der vil være mange interessegrupper, der kunne involveres. Her vil jeg blot nævne en model der kunne anvendes i dette tilfælde.

Projektledelsen, det være sig kommunen, eller andre, kan rejse midler til indretning og pleje af arealet. Der udarbejdes en aftale med en ejer af et dyrehold. Det vil være oplagt, at kontakte den eller de ejere af de eksisterende bestande af dyr, der græsser på de omkringliggende engarealer. Her er bestande af Hereford kvæg, Galloway kvæg, ponyer, Belgiere og andre hesteracer. Fårehold er så vidt vides ikke tilstede på Reersø. Aftaler med ejere af får, må derfor gøres med andre mulige dyreholdere. Ejere af dyrene vil herefter få stillet arealet til rådighed, med nøje aftaler om græsningstryk, tilsyn, vedligeholdelse mm.

---

²⁶ Naturplejebogen, 1993, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen

7 Elementer

7.1 Hegn

Som det ses på Figur 12, eller på Bilag 1c, skal der sættes et hegn op på ca. 1.330 m.

Figur 23. El-hegn med 4 tråde. Foto: Maj-Britt Steiniche.

Figur 24. El-hegn er også egnede ved kyster. Foto: Poda Hegn.

Typen kan være et el-hegn, der dels kan holde får og kvæg inde, dels kan holde ræve ude. Får skal som minimum have et hegn med 4 tråde²⁷ (Figur 23). Kvæg kan deles op i malkekvæg, som stiller mindre krav til hegnet, og kødkvæg, der skal have 3 tråde²⁸. El hegnet skal være 1 m. højt²⁹, og kan med fordel forsynes med solstrømsanlæg (solceller) med batteri backup³⁰. Hegnspælene bør være udført i ubehandlet eg, lærk, cypres, thuja eller robinie³¹. Se Bilag 5 for vedligeholdelse.

I forbindelse med opsætningen af hegnet, skal visse afstande overholdes. Hegnslovens³² § 3. betyder at hegnet skal placeres mindst ½ m fra færdselsbanen. Hvis hegnet havde været af pigtråd skulle afstanden være mindst 1 m.

7.2 Faldblåger og led

Der opsættes 2 faldblåger, der muliggør besøgendes færdsel på området (Figur 25). Endvidere monteres et led i nærheden af p-pladsen (Figur 26). Herigennem kan dyr flyttes til og fra andre græsgange. Låger bør være udført i ubehandlet eg, lærk, cypres, thuja eller robinie. Se Bilag 6 og 7 for vedligeholdelse. Led kan bestå af strømførende tråde.

²⁷ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

²⁸ Poda Hegn, www.poda.dk

²⁹ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

³⁰ <http://elmaterial.dk>

³¹ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

³² LBK nr 59 af 19/01/2007, www.retsinformation.dk

Figur 25. Faldblåse. Foto: Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

Figur 26. Led i el-hegn, her kun vist med 2 tråde. Foto: Poda Hegn.

7.3 Læskur

Som udgangspunkt skal udegående dyr have adgang til et læskur, med strøelse, hvor alle dyr kan hvile samtidigt³³. Dette vil dog kunne fraviges, hvis ... 'dyrene holdes på store arealer, hvor de "naturlige forhold" er af en sådan beskaffenhed, at der kan ydes dyrene en beskyttelse, der i vidt omfang svarer til den beskyttelse et læskur eller en bygning vil kunne give'³⁴. Det er min opfattelse at sådanne naturlige forhold forefindes på projektområdet. Hvis der vælges kvæg af racerne Hereford eller Galloway er læskur ikke et krav, da de har tyk vinterpels. Der stilles ikke krav om læskur ved fårehold³⁵. Skal et skur opsættes, bør udformningen være æstetisk, og passe til området. Det skal være så stort, at alle dyr kan hvile samtidigt, og det skal være forsynet med overdækning.

Avlsforeningen for Skotsk Højlandskvæg³⁶ har på deres hjemmeside, et eksempel på et læskur, der ville passe godt til projektområdet (Figur 27). Et mere traditionelt skur kan naturligvis vælges.

Figur 27. Læ-bebyggelse med stråtag. Foto: Avlsforeningen for Skotsk Højlandskvæg.

³³ Fødevarestyrelsen, www.foedevarestyrelsen.dk

³⁴ Fødevarestyrelsen, www.foedevarestyrelsen.dk

³⁵ Buttenschøn, R.M. 2007, Græsning og høslæt i naturplejen.

³⁶ Avlsforeningen for Skotsk Højlandskvæg.

7.4 Drikkeautomater

Da dyrene skal have adgang til frisk drikkevand, skal der opsættes vandingsanlæg. Et eksempel kunne være en drikkeautomat til kvæg (Figur 28). Vandforsyningen skal graves ned i frostfrit jordlag, og der skal føres tilsyn med det dagligt. Vedligeholdelse se Bilag 8.

Figur 28. Drikkeautomat. Foto: Frostline

7.5 Toilet

På p-pladsen opsættes en toiletkabine. Vedligeholdelse, tømning og rengøring er beskrevet i Bilag 9.

7.6 Borde og bænkesæt

På publikumsarealet bør udtjente borde og bænke fjernes (Figur 29). Der bør foretages reparationer, hvor det skønnes nødvendige. Til erstatning af fjernede borde og bænke bør indkøbes nye. Figur 30 viser et bænkesæt udført af robinietræ.

Figur 29. Borde og bænke ved Fårehuset. Eget foto 2013.

Figur 30. Borde og bænkesæt i robinietræ. Foto: Cado A/S

8 Vedligeholdelse

Vedligeholdelse og løbende pleje er beskrevet på bilagene 5 til 13.

Tabel 10. Oversigt over bilagsbeskrivelse af vedligeholdelse, og en foreslået ansvarsfordeling.

Elementer	Bilag nr.	Vedligeholdelse foretages af	Opsyn foretages af
Hegn	5	Ejer af græsningsdyr	Ejer af græsningsdyr
Falddåger	6	Projektledelse	Ejer af græsningsdyr
Led	7	Ejer af græsningsdyr	Ejer af græsningsdyr
Drikkeautomat	8	Ejer af græsningsdyr	Ejer af græsningsdyr
Toilet	9	Projektledelse	Projektledelse
Borde og bænke	10	Projektledelse	Projektledelse
Renholdelse	11	Projektledelse	Projektledelse
Fårehus	12	Projektledelse	Projektledelse
P-plads	13	Projektledelse	Projektledelse

8.1 Tidsplan og overvågning

Bilag 14 viser en tidsplan for naturgenopretningen og naturplejen af området. Plejetiltagene forventes at starte i de tidlige forårs måneder år 0. I foråret andet år (år 1), vil de første dyr kunne sættes på græs. Derefter foretages løbende pleje og vedligeholdelse. For at måle hvordan de forskellige tiltag har virket, skal projektområdet overvåges. Overvågningen vil bestå af en gennemgang af natur tilstanden hvert 2 år. Fældning af fyrretræer foretages over to perioder, år 0 og år 5, derefter fældes efter behov.

Effekten af plejen kan måles på om

- spredningen af skov er stoppet.
- skoven på overdrevet dækker mindre end 50 %.
- spredningen af rynket rose og gyvel er stoppet, og genvæksten er holdt nede.
- tagrør dækker mindre end 10 % af arealet strandeng.
- der er åbnet op, for en visuel oplevelse af arealerne omkring projektområdet.

Metoden til at måle effekten er

- besigtigelse af arealet hvert 2. år, med ekstensiv beskrivelse af dækningsgraderne og genvækst.
- evt. udfyldelse af naturstyrelsens feltskemaer for pågældende naturtype. (Se feltskema for overdrev Bilag 15)

9 Diskussion.

Denne opgaves mål er at komme med et forslag til naturgenopretning, på et givet projektområde. Den kan ikke stå alene, men bør suppleres med en egentlig handleplan. Der bør tages højde for økonomi, samarbejde med lodsejeren, samarbejde med aftalepartnere osv.

Herunder nogle af de spørgsmål, der skal besvares, før et konkret projekt kan sættes i gang:

- Er ejeren interesseret i, at der udføres naturgenopretning på grunden?
- Vil det være muligt, at finde ejere af dyr, der er villige til at indgå i projektet?
- Vil ejere af dyrene have den rette størrelsen på dyreholdet?
- Er det muligt at skaffe de egnede racer til afgræsningen?
- Vil det være muligt, at rejse de nødvendige midler til udførelsen?
- Hvilke problemer af vejrmæssig karakter, vil man kunne forudse?
- ER principperne for udtynding tilpas klare og utvetydige, så de kan følges af de udførende entreprenører?
- Opfylder kommunen sine mål med området? Turister, revitalisering og naturbeskyttelse?
- Er det muligt at fremskaffe en stærk og kyndig projektledelse, der har de nødvendige kompetencer?
- Vil brugere af området, og andre interesserede have forståelse for projektet, og dets mål?

Derudover er der en del problemer af praktisk karakter, der kan opstå undervejs. Nogle af disse bør kunne løses, hvis der er foretaget en forudgående analyse og risikovurdering. Andre problemer er i sagens natur uforudsete.

10 Konklusion.

Fårehuset ved Reersø kan med fordel være genstand for naturgenopretning. Ved indsatsen bør der tages hensyn til både de naturtyper der ønskes på området (strandeng og overdrev), men også de værdier, som den skov der er vokset op har. Da området benyttes af offentligheden, bør tiltagene forbedre den rekreative og æstetiske oplevelse af stedet, og det omgivende landskab.

Fældning af uønsket trævækst, vil fremhæve de udvalgte træer, hvis habitus er harmonisk og interessant. Et kik gennem skoven, til de omgivende lavtliggende strandenge, vil give en mere sammenhængende landskabsoplevelse (Figur 31 og Figur 32). Hermed tilgodeses både kvaliteten af den opståede skov, og ønsket om at øge sammenhængen med de øvrige naturområder.

Figur 31. Fårehusets som det ser ud nu, med skov og krat.
Eget foto.

Figur 32. På den anden side af vejen afgræsses arealet.
Eget foto.

De forbedrede forhold på p-pladsen, og opgradering af arealet omkring Fårehuset, vil gøre området mere indbydende og interessant for offentligheden.

Græsningsdyrene skaber en god visualisering af den kulturhistorie Fårehuset har. Afgræsningen giver samtidig en visuel sammenhæng med de omkringliggende arealer, hvor der også går græssende dyr af forskellig slags. Derudover vil dette tiltag skabe bedre vilkår for lyskrævende arter, hvilket vil øge artsdiversiteten på området.

11 Perspektivering.

Jeg kan se en række muligheder for fremtidig udvikling af Fårehuset som naturområde, og som turistattraktion.

11.1 Natura2000

I forbindelse med en naturgenopretning, kunne det være interessant, at kikke på mulighederne for udvidelse af det Natura2000 område (Nr. 157), der ligger lige nord for projektområdet. De tilstødende arealer har en fin tilstand (Figur 33), og kunne umiddelbart indgå i dette område. Vådområderne Flasken og Vejlen vil i så fald indgå i en samlet administration. Dette ville forbedre chancen for at Fårehusets naturgenopretning vil blive gennemført, da myndighederne er forpligtet til at 'sikre og genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter som danner grundlag for udpegningen'.³⁷

Figur 33. Den nordlige del af Vejlen, der grænser op mod Natura2000 område nr. 157. Eget foto.

11.2 Information til besøgende

Informationen til de besøgende på stedet kunne forbedres. Skiltene på området trænger til at blive vedligeholdet. Der kunne udarbejdes en folder om stedets historie, natur og evt. naturgenoprettelse. Denne kunne placeres i holdere ved f.eks. p-pladsen.

---

³⁷ Naturstyrelsen, EU's habitatdirektiv.

12 Litteraturliste

Avlsforeningen for Skotsk Højlandskvæg, <http://www.highland-cattle.dk/index.html>

Buttenschøn, R.M. (2007): Græsning og høslæt i naturplejen. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Center for Skov, Landskab og Planlægning, Københavns Universitet, Hørsholm, 2007. 250 s. ill.

Cado A/S, <http://cado.dk/product/junior-bordebaenkesaet-i-robinie-inkl-mont-4877/> - Hentet 18/11 2013

Den store danske encyklopædi, www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_geografi/Danmarks_kommuner/Kalundborg_Kommune - Hentet 11/11 2013

Er der beskyttet natur på din ejendom? Skaftø Nielsen, Tine, 2011, www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/500C236D-EDB9-4694-BF0D-B9390F4C3CD9/120444/Udgivelser2011BeskyttetNatur.pdf

Fredning nr. 06101.00, <http://www2.blst.dk/nfr/06101.00.pdf>, www.fredninger.dk - Hentet 12/11 2013

Frostline, www.frostline.dk/side4314-prdid-16.html Hentet 18/11 2013

Fødevarestyrelsen, 2013, www.foedevarestyrelsen.dk/Leksikon/Sider/Udegaaende-dyr.aspx - Hentet 19/11 2013

Gravlund, Thorkild, Rids af Reersøe historie, 1908, nordvestsjaelland.dk/artikler/1908/1908%20048-075%20Gravlund,%20Thorkild%20-%20Rids%20af%20Reersoes%20Historie.pdf - Hentet 12/11 2013

Jydsk Tækkemandslaug, www.jtl.dk – Hentet 20/11 2013

Kalundborg Kommuneplan: Kommuneplan 2009-2021, Vision og udvikling, http://soap.plansystem.dk/pdfarchive/11_1189467_APPROVED_1278579368669.pdf - Hentet 11/11 2013

LBK nr 252 af 08/03/2013, Dyreværnsloven, www.retsinformation.dk – Hentet 19/11 2013

LBK nr 59 af 19/01/2007, Hegnsloven, www.retsinformation.dk – Hentet 18/11 2013

LBK nr 951 af 03/07/2013, Naturbeskyttelsesloven, www.retsinformation.dk – Hentet 11/11 2013

Naturpleje, Dansk fåreavl, 2012, www.hyrdetimer.dk/pdfupload/20_Faareavl-temahaeft-

naturpleje.pdf - Hentet 13/11 2013

Naturplejebogen, 1993, Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen. – Hentet 15/11 2013

Naturstyrelsen, EU's habitatdirektiv.

<http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/invasivearter/Myndighed/EU/habitatdirektiv/>

Naturstyrelsen, Nr. 157: Åmose, Tissø, Halleby Å og Flasken
www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/33E8C68E-A324-4F6E-8304-8B70CBCCD334/0/N157_Aamose.pdf - Hentet 12/11 2013

Naturstyrelsen, www.naturstyrelsen.dk/NR/rdonlyres/399CFE04-F32A-4CB7-AD2D-D46636FB8FDA/67281/kapitel11.pdf
Hentet 12/11 2013

Planlægning og indretning af græsgange, Naturstyrelsen.

Pleje af grønne områder, 2001, Danske Anlægsgartnerne.

Poda Hegn, www.poda.dk.

Smed, Per, Landskabskort over Danmark, Blad 4

www.arealinfo.dk

www.care4nature.dk

www.daugbjergmaskiner.dk

www.elmaterial.dk

www.kalundborg.dk, Kulturmiljø,
www.kalundborg.dk/Files/Filer/GIS/KP09Kulturmiljo/309/309_3.pdf - Hentet 12/11 2013

www.kalundborg.dk, Naturbeskyttelse,
www.kalundborg.dk/By_og_landskab/Natur_og_kulturarv/Naturbeskyttelse/Redeg%C3%B8relse.asp
– Hentet 14/11 2013

www.sivklip.dk

Bilag

- 1a - Gis kort over § 3 registrering
- 1b - Gis kort over naturtilstand 2013
- 1c - Gis kort over indsatser og elementer
- 2 - Strandeng
- 3 - Overdrev
- 4 - Græsareal
- 5 - Hegn
- 6 - Faldlåger
- 7 - Led
- 8 - Drikkeautomater
- 9 - Toilet
- 10 - Borde og bænke
- 11 - Renholdelse
- 12 - Fårehus
- 13 - P-plads
- 14 - Tidsplan
- 15 - Feltskema overdrev

Naturtype: Strandeng

Bilag 2

Udførselsperiode Hele året		
Strandengen er et lavtliggende, saltvandspåvirket vegetationsdækket areal. Vegetationen består af salt- og fugtighedstolerante græsagtige arter og andre urter.		
Tilstandskrav		
Buske, træer og krat er uønskede. Tagrør må ikke dække mere end 10 %.		
Vedvegetation og invasive arter bekæmpes (rynket rose, visse nåletræer og gyvel).		
Udførelseskrav		
Afgræsning med får. 1 delperiode.		Græsningstryk: 4
Afgræsning med Hereford kvæg. 2. delperiode		Græsningstryk: 1
Dyrene skal have adgang til drikkevand.		
Dyrene skal have adgang til læ og tør bund.		
Øvrigt		
Opsyn		
Dyrene tilses af ejer.		Antal gange pr. år i funktionsfasen Dagligt.
Dyrene tilses af dyrlæge.		Efter behov.
Overvågning af naturtilstand		½ gang
Øvrigt		
Bemærkninger		
Arealet må ikke gødes.		
Ved forhøjet vandstand kan det være nødvendigt at evakuere dyrene.		

Udførselsperiode Hele året		
Græs- eller urtedomineret vegetation med en ret høj og intakt rigdom af arter. Flerårige planter dominerer, ofte med buske og krat. Vegetationen kan være sammensat på varierende måde, med det fællestræk, at der længe har været en ret ekstensiv driftsform. Floraen må ikke have taget varig skade af omlægning, gødskning, sprøjtning eller anden slags intensiv drift af jorden.		
Tilstandskrav		
Buske og krat holdes i en tilstand så de ikke springer i skov.		
Birk og tagrør er uønsket.		
Invasive arter bekæmpes. (rynket rose, gyvel og visse nåletræer.)		
Udførelseskrav		
Afgræsning med får, 1. delperiode		Græsningstryk: 4
Afgræsning med Hereford kvæg. 2. delperiode		Græsningstryk: 1
Dyrene skal have adgang til drikkevand.		
Dyrene skal have adgang til læ og tørbund.		
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Dyrene tilses af ejer.		Dagligt.
Dyrene tilses af dyrlæge.		Efter behov.
Overvågning af naturtilstand		½ gang
Øvrigt		
Bemærkninger		
Arealet må ikke gødes.		
Ved forhøjet vandstand kan det være nødvendigt at evakuere dyrene.		

Udførselsperiode 1. april – 31. oktober		
Naturgræs på areal med offentlig adgang. Græs og urtevegetation i en højde så offentligheden kan færdes uden besvær.		
Tilstandskrav		
Græs og urtevegetation skal holdes så lavt at området er nemt fremkommeligt.		
Vedvegetation og invasive arter bekæmpes. (rynkede rose, visse nåletræer og gyvel.)		
Meget grove urter er uønskede.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Forårsklipning 1. – 30. juni, i ca. 10 cm højde.		1 gang
Efterårsklipning 1. september – 30. september, i ca. 10 cm højde.		1 gang
Opsamling af afklip.		2 gange
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Med behov for nedskæring af vedvegetation og grove urter.		1 gang
Med behov for opsamling af afklip og bjærgning af hø.		1 gang
Øvrigt		
Bemærkninger		
Arealet må ikke gødes.		

Udførselsperiode: Hele året		
Arealet er omgivet af dyrehegn, der har til formål, at holde græsningsdyr inde på området. Hegnet er et 4 trådet el-hegn forsynet med solcelleenergi.		
Tilstandskrav		
Stolper og tråd skal til enhver tid være intakte, således at græsningsdyr ikke kan bevæge sig udenfor området.		
Græs og grene må ikke vokse op omkring hegnstrådene.		
Der skal opsættes synlige advarselsskilte på hegnet, i farverne gul og sort.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Knækkede eller beskadigede stolper udskiftes.		Efter behov
Løse tråde fastgøres.		Efter behov.
Græs omkring stolper og tråd klippes i en højde af 10 cm.		Efter behov.
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af hegnets tilstand - behov for reparation.		Hver 14. dag
Øvrigt		
Ved stormvejr, vandstandsstigning og lign. Behov for ekstra hegnstilsyn.		
Bemærkninger		
Udtjente stolper erstattes med nye, i træsorten ubehandlet eg, lærk, cypres, thuja eller robinie. Størrelse ø 15 - 25 cm		

Faldblåger

Bilag 6

Udførselsperiode Hele året.		
Faldblåger skal holde græsningsdyr inde på græsningsområdet, lågerne skal samtidig tillade offentligheden adgang til arealet. Lågerne er handikapvenlige.		
Tilstandskrav		
Faldblåger skal være intakte og funktionsdygtige.		
Græs omkring lågen må ikke være højere end 20 cm.		
Advarsel om elhegn skal markeres ved lågen. Skiltet skal være i farverne sort og gul.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Fjernelse af græs.		Efter behov
Løse dele skal fastgøre.		Efter behov
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af hegnets tilstand - behov for reparation.		Hver 14. dag
Vurdering af græssets tilstand omkring risten		Hver 14. dag
Øvrigt		
Ved stormvejr, vandstandsstigning og lign. Behov for ekstra tilsyn.		
Bemærkninger		

Foto: PodaHegn

Udførselsperiode		
Hele året.		
Leddet skal muliggøre flytning af dyr. Det skal muliggøre tilkørsel til området med maskiner. Det skal holde græsningsdyr inde på græsningsområdet.		
.		
Tilstandskrav		
Leddet skal være intakt og funktionsdygtigt.		
Græs omkring led skal holdes i en højde så el-trådene ikke berøres.		
Advarsel om elhegn skal markeres ved leddet. Skiltet skal være i farverne sort og gul.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Fjernelse af græs.		2 gange
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af leddets tilstand - behov for reparation.		Hver 14. dag
Vurdering af græssets tilstand omkring leddet.		Hver 14. dag
Øvrigt		
Ved stormvejr, vandstandsstigning og lign. Behov for ekstra tilsyn.		
Bemærkninger		

Drikkeautomat

Bilag 8

Udførselsperiode: Hele året		
Drikkeautomat skal være tilgængelig, så græsningsdyrene altid har adgang til frisk drikkevand.		
Tilstandskrav		
Vandforsyningen skal være intakt og funktionsfri.		
Drikkeautomaten skal være frostfri.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vandforsyningen efterses for tilstopning.		Dagligt
Ved ansamling af smuds fjernes dette.		Dagligt
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af drikkeautomatens tilstand og behov for reparation og rengøring.		Dagligt
Øvrigt		
Ved stormvejr, vandstandsstigning og lign. Behov for ekstra tilsyn.		
Bemærkninger		

Toilet, P-plads

Bilag 9

Udførselsperiode: 1. april – 1. oktober		
På p-plads er opsat mobil toiletkabine.		
Foto: http://zenzo.dk		
Tilstandskrav		
Toilettet skal fremstå funktionsdygtigt og rent.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Rengøring.		1 gang hver 2. uge.
Tømning.		1 gang hver 2. uge
Oplåsning af toilet.		1. april.
Aflåsning af toilet.		1. oktober.
Øvrigt		
Rengøring i højsæson (1. juni – 31. juli).		2 gange pr. uge
Anbefalet: mandag og torsdag.		
Tømning i højsæson (1. juni – 31. juli).		1 gang pr. uge
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
1. oktober – 1. maj føres opsyn.		1. gang
Øvrigt		
Ved stormvejr, vandstandsstigning og lign. Behov for ekstra tilsyn.		
Bemærkninger		
Toilettet aflåses fra 1. oktober til 1. april.		

Borde og bænke

Bilag 10

Udførselsperiode: Hele året.		
Borde og bænke er opsat på området.		
Tilstandskrav		
Borde og bænke skal være intakte og funktionsdygtige.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Løse dele skal fastgøre.		Efter behov
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af borde og bænkes tilstand - behov for reparation.		1 gang.
Øvrigt		
Bemærkninger		

Udførselsperiode: Hele året		
Renholdelse af arealet. På p-pladsen er opsat et stål skraldestativ.		
Tilstandskrav		
Området skal holdes fri for henkastet affald.		
Tømning skal ske så der aldrig forekommer overfyldt skraldesæk.		
Sække skal være af stærk papirkvalitet eller plastkvalitet.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Udskiftning af affaldsposer.		1 gang hver 14. dag.
Opsamling af affald på p-plads.		1 gang hver 2. måned.
Opsamling af affald på hele området		1 gange pr. år
Øvrigt		
Tømning af skraldespande i højsæson (1. juni – 31. juli).		1 gange pr. uge
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
1. oktober – 1. maj føres opsyn.		1 gang
Øvrigt		
Bemærkninger		

Udførselsperiode: Hele året.		
Fårehuset fungerer som attraktion, og som læskur for besøgende. Der er opsat bord og bænke. .		
Tilstandskrav		
Fårehuset skal fremstå i en acceptabel stand.		
Stråtaget skal vedligeholdes så det ikke er utæt.		
Stråtaget må ikke være nedslidt.		
Der må ikke vokse mos eller lav på taget.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vedligeholdelse af stråtag.		Efter behov.
Øvrigt		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af tagets tilstand - behov for reparation.		1 gang
Øvrigt		
Bemærkninger		

Udførselsperiode: 1. maj – 1. oktober		
P-pladsen i området er befæstiget med groft grus, for at opretholde åbne kørbare flader for offentligheden.		
Tilstandskrav		
Overfladen skal være jævn, og huller dybere end 2,5 cm skal udbedres løbende.		
Udførelseskrav		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Opståede huller opkradses, efterfyldes og komprimeres.		Løbende
Efterfyldning/renovering af hele p-pladsen		Efter behov, dog mindst hvert 4. år
Materialekrav: Stabilgrus 0/32 mm eller 0/16 mm		
Øvrigt		
Det vurderes at der på nuværende tidspunkt (2013), er behov for opretning af p-plads og indkørsel til p-pladsen.		
Opsyn		Antal gange pr. år i funktionsfasen
Vurdering af p-pladsens tilstand - behov for reparation af huler i underlaget.		1 gang
Øvrigt		
Bemærkninger		
Der foretages ikke snerydning.		

Tidsplan de første 10 år

Bilag 14

[illegible]

